

IN MEMORIJAM 60-ete OBLJETNICE POGlavNIKOVE SMRTI 28.12.1959.

28. prosinca 2019.

*(Dolje priloženi sadržaj je bio **IDEJA VODILJA** dra. Ante Pavelić a za osnivanje Hrvatske Revolucionarne Organizacije “Ustaša” u Zagrebu u siječnju 1929. godine u borbi protiv dolje iznesenog sadržaja a za ostvarenje tisućljetnog sna Hrvata za Samostalnu Hrvatsku Državu. Neka ovaj opis bude na uspomenu i sjećanje na Poglavnika dra. Ante Pavelić a. Otporaš.)*

<http://otporas.com/privilegij-velikih-ljudi/>

DRŽAVA KOJA JE NASTALA I NESTALA U 33 DANA Zašto Država Slovenaca, Hrvata i Srba nije potrajala dulje i što se dogodilo u vrijeme dok je postojala

Ivo Goldstein, www.jutarnji.hr, 3. studenog 2018. godine

Dana 29. listopada sazvana je sjednica Hrvatskog sabora na kojoj su razvrgnute sve veze s Austrijom i Ugarskom te je Sabor proglasio Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju nezavisnom državom

Dana 29. listopada ove godine, proteklo je to no sto godina otkako je u Zagrebu Narodno vijeće Slovenaca, Hrvata i Srba proglasilo Državu Slovenaca, Hrvata i Srba. Ta je država nestala 33 dana poslije, 1. prosinca, ujedinjenjem sa Srbijom.

esto se u javnosti, ponajprije desnoj, naklapa kako je epilog mogao biti drugačiji – kako nije moralo doći do stvaranja Jugoslavije, nego da se mogla stvarati samostalna Hrvatska. U ovom tekstu pokušati prikazati kako je nastala Država SHS i kako je (ili kako nije) funkcionirala. Naposljetku, i kako je sve

vodilo ujedinjavanju Hrvatske s tadašnjim austrougarskim zemljama Slovenijom, BiH i Vojvodinom te sa ve postoje im državama Srbijom (i Crnom Gorom).

Još od početka Prvog svjetskog rata vode i ljudi hrvatske politike smatrali su da u budućnosti valja planirati neku širu integraciju, a ne samostalnu državu. Bili su uvjereni da je Hrvatskoj prioritetno riješiti “prokletstvo maloga broja”, odnosno da se u orkanskom nevremenu kakvo se moglo u Europi otkrivati na kraju Prvog svjetskog rata mali hrvatski brod ne može sam održati na površini.

Franjo Supilo, Ante Trumbić, Ivan Meštrović i drugi, shvativši već 1914/15. kakve su talijanske teritorijalne aspiracije na isto nojadranskoj obali, dogovorili su u proljeće 1915. sa slovenskim i bosanskohercegovačkim političarima osnivanje Jugoslavenskog odbora. Smatraju i da će se Austro-Ugarska na kraju rata raspasti, a kako bi prešli na stranu pobjednika, Jugoslavenski je odbor sebi kao cilj postavio stvaranje državne zajednice sa Srbijom i Crnom Gorom.

U svibnju 1917. Jugoslavenski klub zastupnika u Carevinskom vijeću u Beču tzv. Svibanjskom (Majskom) deklaracijom traži ujedinjenje svih zemalja Austro-Ugarske u kojima žive Slovenci, Hrvati i Srbi “u jedno samostalno, od svakoga gospodstva tih naroda slobodno i na demokratskoj podlozi osnovano državno tijelo, pod žezlom habsburško-lotarinške dinastije”.

Hrvatski su se političari u prethodnim desetljećima jako ugledali na češku. Središnja osoba češkog nacionalnog pokreta bio je tada Tomáš Masaryk. On je zajedno s Edvardom Benešom i slovačkim astronomom i političarom Milanom Štefánikom 1915. u emigraciji osnovao čehoslovačko narodno vijeće i radio je na stvaranju jedinstvene čehoslovačke. Njih trojica i krug oko njih smatrali su logičnim da jezično bliski Česi i Slovaci budu ujedinjeni u istoj državi.

Kako se bližio kraj rata, postajalo je sve jasnije da Austro-Ugarska neće opstati. Stoga su se početkom listopada 1918. u Zagrebu sastali izaslanici Slovenaca, Hrvata i Srba iz austrougarskih zemalja (današnje Slovenije, Hrvatske, BiH i Vojvodine) i osnovali Narodno vijeće (NV), političko predstavništvo tih naroda u Austro-Ugarskoj s programom ujedinjenja svih Slovenaca, Hrvata i Srba u neovisnu i demokratsku državu. Sve su “narodne stranke i grupe” prepustile NV-u da ih zastupa.

Jedinice 7. pp Dunavske divizije odlaze u kasarne u Ilici nakon svečanog dočeka u središtu Zagreba, studeni 1918.

Car Karlo 16. listopada u manifestu “svojim vjernim austrijskim narodima” ponudio je da se Habsburška Monarhija organizira kao “savez slobodnih naroda”, odnosno da postane “savezna država u kojoj svako pleme na svojem teritoriju tvori vlastitu državnu zajednicu”. No, za takav kompromis bilo je prekasno. Središnji odbor NV-a 19. listopada odbacio je carski proglas te izjavio kako “preuzima u svoje ruke vođenje narodne politike” i zahtijeva “ujedinjenje cjelokupnog našeg naroda Slovenaca, Hrvata i Srba na čitavom njegovom etnografskom teritoriju, bez obzira na ma koje pokrajinske i državne granice, u kojima danas živi – u jednu jedinstvenu potpuno suverenu državu”. Zahtijevalo se i sudjelovanje na budućoj mirovnoj konferenciji.

Događaji su se odvijali vrlo brzo: pošto su 28. listopada Česi proglasili prekid svih državnopravnih veza s Austrijom, za sutradan, 29. listopada, sazvana je sjednica Hrvatskog sabora. Na sjednici, na kojoj su bili i predstavnici izvršne vlasti (Kraljevske hrvatsko-dalmatinsko-slavonske zemaljske vlade), bilo je egzaltiranih domoljubnih govora, ali i racionalnih analiza i prijedloga. Naposljetku je Sabor razvrgnuo sve veze s Austrijom i Ugarskom te proglasio Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju nezavisnom državom.

Ante Pavelić, zubar, imenjaka i prezimenjaka vođa NDH, kao potpredsjednik Narodnog vijeća optirao je za ujedinjenje s Beogradom

Potom je Sabor priznao NV-u Slovenaca, Hrvata i Srba vrhovnu vlast. Kraljevska zemaljska vlada stavila se u službu Narodnog vijeća, a ono je potvrdilo bana i odjelne predstojnike te osnovalo neke nove odjele. Takvim je slijedom događaja stvorena Država Slovenaca, Hrvata i Srba (Država SHS). Ona je obuhvatila južnoslavenske zemlje unutar bivše Austro-Ugarske – Sloveniju, Hrvatsku, BiH i Vojvodinu. Upravno sjedište bio je Zagreb.

Teoretski, sve su mogu nosti novoj državi bile na raspolaganju – i da ostane samostalna i da stupa u saveze s drugim državama. Prakti ki, izbora gotovo i nije bilo. Kako se proglasila bez pokroviteljstva pobjedni kih sila, one je nisu htjele priznati (ak ni SAD, iji je predsjednik Wilson inzistirao na na elu samoopredjeljenja naroda kao klju nom na elu me unarodnih odnosa).

Na teritorij Države SHS od po etka studenoga ulazi talijanska vojska, kao lanica savezni ke koalicije. Na elno, time se nisu prejudicirala trajnija rješenja, ali je bilo jasno da e se ona u budu nosti iznalaziti na temelju stanja na terenu, dakle i na temelju svršenoga ina. Talijani su do sredine studenoga zauzeli Istru, Rijeku, kvarnerske i ve inu dalmatinskih otoka, Zadar i Šibenik i njihovu okolicu (idu ih su dana stigli ak i u Knin!). Kad bi stigli u neki grad ili na otok, talijanski bi zapovjednici rekli da dolaze u ime Antante, da njihova akcija ima samo vojni (oslobodila ki), a ne i politi ki karakter. ak su priznavali i odbore Narodnog vije a. Me utim, im bi se osjetili dovoljno snažni, što je uglavnom bilo vrlo brzo, raspustili bi odbore i proglasili okupaciju, odnosno zauzimanje po pravu osvaja a.

Na neke je teritorije Italija polagala pravo prema Londonskom ugovoru iz 1915. godine, ali je grabila i mnogo više, ak i teritorije na kojima je hrvatsko (ponegdje i srpsko, a na sjeverozapadu slovensko) stanovništvo bilo u golemoj ve ini, dok Talijana gotovo nije ni bilo.

Anton Korošec, prvi ovjek Narodnog vije a nakon ujedinjenja postaje potpredsjednik prve Vlade Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca

U Rijeku je talijanska vojska ušla 4. studenoga, tobože kao dio Antantinih snaga, a sutradan je u grad ušla i srpska vojska. No “ubrzo je na prijevaru srpska vojska udaljena iz grada, u Rijeku 17. studenoga ulaze novi talijanski odredi”. Vlast je oduzeta

Narodnom vije u Države SHS i predana Talijanskom narodnom vije u. Talijani su okupirali i Sušak (no u njemu su bile i jedinice drugih saveznika).

Narodno vije e Države SHS pozvalo je 4. studenoga srpsku vojsku da u e na njezin teritorij, a za pomo se obratilo i vrhovnom zapovjedniku savezni kih vojski maršalu Fochu. I tako su od 9. studenoga odredi srpske vojske napredovali kroz Hrvatsku, dio je išao kroz Slavoniju prema Zagrebu, dio od Dubrovnika (koji je zauzet 13. studenoga) duž obale.

Istoga toga dana, 13. studenoga, u Zagreb je stigao potpukovnik Dušan Simovi (1941. jugoslavenski premijer) kao delegat Vrhovne komande srbijanske vojske pri NV Države SHS.

Zbog talijanskog presezanja za hrvatskom obalom uznemirenje javnosti bilo je veliko, pa je Split o ekivao dolazak srpske vojske (“Belih orlova”) kao “histori ki doga aj (...) klicanjem i tutnjavom”. Kada je 18. studenoga srpska vojska ušla u grad, lokalni list Novo doba, pod velikim je naslovom “Dobro došli, bra o!” , na prvoj stranici objavio dobrodošlicu uredništva. Na do eku je, prema navodima lista, bilo “barem dvadeset hiljada duša” (grad je 1921. imao 25.000, a zajedno sa Solinom, Kaštelima itd. blizu 38.000 stanovnika).

smatrana bezopasnom, na vrhuncu svog puta kroz hrvatske zemlje nemilice je uzimala živote u svim socijalnim, spolnim, dobnim i etni kim skupinama stanovništva. Po intenzitetu, brzini širenja i posljedicama bila je to jedna od najtežih epidemija u hrvatskoj povijesti (iako mortalitet nije bio tako visok kao kod srednjovjekovnih kužnih zaraza). Procjenjuje se da je tada od gripe oboljelo gotovo 90 % stanovnika Hrvatske od kojih je najmanje 20.000 umrlo. Epidemija gripe pokazala je kako se hrvatsko društvo urušilo – ionako nedovoljan broj lije nika uglavnom je još bio na bojištima. Ograni eni bolni ki kapaciteti bili su popunjeni ranjenicima, pa teže oboljeli od gripe nisu mogli biti ni primljeni u bolnice. Uz to, brojni vojnici, bilo u pokretu ili stacionirani u kasarnama, bili su lake mete za razbuktalu epidemiju. Najviše je smrtnih slu ajeva bilo me u najiscrpljenijima, a to su bili novopristigli srpski vojnici.

Svetozar Pribi evi . I drugi potpredsjednik Narodnog vije a Slovenaca, Hrvata i Srba zagovarao je povezivanje s Kraljevinom Srbijom

U ovim prijelomnim tjednima, od listopada do prosinca, Hrvatsku je pogodila epidemija španjolske gripe. Iako je u početku sve u svemu, u Prvom svjetskom ratu poginulo je oko 137.000 vojnika iz Hrvatske, a još oko 109.000 stanovnika, uglavnom civila, umrlo je od bolesti i gladi (za usporedbu, tijekom Drugoga svjetskog rata stradalo je ukupno 299.000 hrvatskih građana).

Kako su ratne godine prolazile, tako je hrane bilo sve manje. Potkraj rata sve se više gladovalo, a na jesen 1918. u nekim je područjima, pogotovo u Dalmatinskoj zagori i Hercegovini, glad dosegla vrhunac. Slala se pomoć, ali su pšenicu koja je krenula iz Zagreba u Dalmaciju opljačkali dezertteri, a drugu je u Rijeci preuzela već pristigla talijanska vojska.

Država SHS jedva je funkcionirala – telefonske veze bile su vrlo loše, gotovo u prekidu. Zemaljska vlada za Dalmaciju (sa sjedištem u Splitu) oglasima u novinama molila je osobe koje putuju u druge dijelove Dalmacije da prenesu službene spise.

esto se ni nove vlasti nisu najbolje snalazile. Naime, u mnogim su naseljima i gradovima izbile žestoke polemike i svađe oko toga tko će ući u mjesne odbore, dakle organe vlasti na toj razini. Kad se “domaći” ljudi nisu mogli dogovoriti, morao je presuditi Zagreb. A Narodno vijeće SHS dalo je napatuk mjesnim odborima da njihovi članovi mogu biti samo Srbi, Hrvati, Slovenci te ostali Slaveni, ali Nijemci i Mađari nikako. Članovi odbora, prema toj preporuci, trebaju biti svakako na elnik, bilježnik, svećenik i učitelj i članovi dotadašnjih općinskih vijeća ako su “narodni ljudi”. Ta nova vrsta “podobnosti” bila je i izvor novih nesporazuma i nevolja.

Bilo je to doba beznađa i ogorčenja, ali i buntovnih raspoloženja. Pojavili su se i oni koji su tražili posve nove izlaze i rješenja iz naizgled bezizlazne situacije. Tek su poneki čuli da se u dalekoj Rusiji formirala vlast “radnika i seljaka”. Saznanje da negdje postoji takva vlast utjecalo je, posebno u slavenskim zemljama Austro-Ugarske, na podizanje samosvijesti najširih slojeva o njihovoj važnosti u društvu i na njihovu želju da se sruši država u kojoj su oni bili tek pijuni u igri neodgovornih elita. No to veliko nezadovoljstvo, ni u Hrvatskoj ni u drugim zemljama, najčešće nije bilo povezano s jasnim predodžbama o tome čime bi trebalo zamijeniti dotadašnje stanje, pa utjecaj Oktobarske revolucije na zbivanja ne treba prenaplašavati.

Narodno vijeće. Vodeći ljudi hrvatske politike smatrali su da valja planirati neku širu integraciju, a ne samostalnu državu. Bili su uvjereni da je Hrvatskoj prioritetno riješiti “prokletstvo maloga broja”

Kako se približavao kraj rata, u sjevernim dijelovima Hrvatske pojavio se “zeleni kadar” – naoružane skupine što ih uglavnom čine dezertteri iz austrougarske vojske (bilo je tu pripadnika raznih naroda koji su se s fronte vraćali kućama), ali i siromašni seljaci. Ponajviše napadaju i pljačkaju veleposjednike, trgovce, lihvarke, često i iz osвете. Učestale su pljačke i uništavanje trgovina i imovine praktički po čitavoj sjevernoj Hrvatskoj, na širokom potezu od Iloka do Slunja. Primjerice, 3. studenoga u Iloku je “množina siromašnijeg okolišnog življa i cigana nahrupila u grad te se bacila na uništavanje i pljačkanje židovskih kućana i stanova. Haračenje je trajalo sve do predvečer, pa je gotovo posve uništena pokretna imovina 27 židovskih obitelji. Mjesno oružništvo, unatoč pojačanju, bilo je preslabo da uspostavi red”. Dva dana poslije, kada je vojska intervenirala te ubila 8-9 pljačaka, pljačkanje je prestalo.

Na meti su bili i Nijemci, Mađari, pa i muslimanski feudalci. Činjenica da su “domaći” vlasti odnedavna zamijenile “strance” pljačake, očigledno, nije odvrnula od njihove rabote. Prije bi se reklo da je efikasnije bilo kada je tvornica drvene građe “S. H. Gutmann” u Belišću (preteča današnjeg kombinata “Belišće”) organizirala radničke straže oko pogona. Naime, belišćanski pogon nije napadnut, za razliku od pogona iste tvornice u Voštinu, koji je bio temeljito opljačkan i spaljen.

Bili su to dani kad je prostor Države SHS ostao praktički bez regularne vojske i policije, jer su pod kontrolom NV-a bile dvije slabo popunjene domobranske pukovnije u Zagrebu, nešto hrvatskih i srpskih članova sokolskih organizacija, naoružani omladinci i studenti, odred mornara iz Pule, Narodna straža i poneke dragovoljačke skupine te jedinice srbijanskih ratnih zarobljenika. Na poziv NV-a na mobilizaciju (“sveta je dužnost svakoga sina naše domovine, da obrani od propasti svoju ljubljenu državu, koja se u mukama rađa”) isprva se gotovo nitko nije odazvao.

Pa ipak, idu ih je dana od postoje ih snaga i kroz regrutaciju u manjim sredinama organizirana Narodna straža. Ona je dosegla broj od oko 10.000 ljudi koji su trebali dobiti plaću. No problem tih jedinica nije bila samo činjenica da su bile preslabе da uspostave red nego su i same stvarale nered, jer se u njih uključilo mnogo ljudi sklonih ekscenstom ponašanju. Stanje u manjim sredinama stoga je bilo vrlo različito.

Državni su organi sredinom studenoga, posve neuspješno, apelirali na smirivanje stanja i zaustavljanje pljačkaša: “Ne znaju ti bjegunci, pokvarena srca i duše, da time uništavaju dobro cijelog svoga naroda, dobro i sreću u domovine svoje! Ne znaju ti jadnici, da je vlast dana od Boga i da se zakonitim domaćim vlastima svi pokoravati moramo!”

Jedinice 7. pp Dunavske divizije odlaze u kasarne u Ilici nakon svečanog dočeka u središtu Zagreba, studeni 1918.

Takvi apeli i nisu mogli imati efekta jer se sredinom studenoga procjenjivalo da je “neposlušnika” u sjeverozapadnoj Hrvatskoj i Slavoniji najmanje 45.000. U nekim gradovima (Vukovar, Osijek i Zabok) osnovan je zbog toga i prijevremeni sud.

Prvi svjetski rat bio je velika katastrofa za Europu s kojom se većina europskih država i društava jednostavno nije mogla nositi, pa u tom smislu ni Država SHS nije mogla ni osiguravati ni kontrolirati unutarnju stabilnost. Primjerice, i Italija je, iako je bila na strani ratnih pobjednika, utonula u kaos i anarhiju, pa su vlasti, kako bi uvele red, do kraja 1918. provele 870.000 krivičnih postupaka protiv vojnika, 190.000 procesa protiv dezertera i dosudile čak 4000 smrtnih kazni.

Nužno je bilo dovesti urednike i u sjeverne dijelove zemlje, koji su bili na meti “zelenog kadra”, i na jug i zapad, koje su osvajali Talijani. Jedina sila koja je to mogla barem djelomično obaviti i koju je dobar dio hrvatskog stanovništva želio bila je srpska vojska. Iako je već u prvim doticajima srpske vojske sa stanovništvom bilo i incidenata, s njezinim dolaskom stanje se u idućim tjednima i mjesecima smirivati.